

*Галій Л. Г.,**кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології та перекладу
факультету лінгвістики і соціальних комунікацій
Національного авіаційного університету**Дольник І. М.,**старший викладач кафедри англійської філології і перекладу
факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національного авіаційного університету*

ДВА ПЕРЕКЛАДИ Оповідання КАТЕРИНИ КАЛИТКО «ВОДА»: ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ЗАСОБІВ І ІНДИВІДУАЛЬНОГО СПРИЙНЯТТЯ

Анотація. У цій статті розглянуто, як досвід, знання та якості перекладача художньої літератури впливають на результат художнього перекладу. Досліджується, як саме перекладачі долають труднощі в процесі перекладу з української мови англійською, пов'язані, зокрема, з гендерними характеристиками діючих осіб літературного твору. Також досліджуються лексикографічні засоби, за допомогою яких відтворюється стилістична оригінальність художнього твору. Приділяється увага впливу особистості перекладача на художній переклад. Констатовано, що відтворення літературних текстів іншою мовою вже давно привертає увагу фахівців із перекладу та теоретиків, отже, є різні наукові погляди на цю проблему. Очевидно, що художній переклад сприяє емоційним зв'язкам між різними культурами та націями. З'ясовано, що замовник художнього перекладу прагне отримати переклад, якомога ближчий за якістю до оригіналу, тому перекладач повинен мати ґрунтовні знання як мови перекладу, так і мови оригіналу. Видавці та перекладачі прагнуть надати англійськомовним читачам найкращі зразки перекладів сучасної української літератури з метою її популяризації. Зберігається зацікавленість у виявленні найбільш адекватних та найдоцільніших стратегій і тактик перекладача в процесі відображення специфічних ознак літературних текстів. Характерною рисою української літератури, створеної за останній час, визнається зображення дійсності не безпосередньо шляхом реалістичної оповіді, а за допомогою сюрреалістичного та фантастичного відображення дійсності. Прикладом такої літератури є збірка оповідань Катерини Калитко, одне з яких розглянуто в статті. Катерина Калитко опублікувала книгу оповідань «Земля загублених, або маленькі страшні казки», яка перемогла в українському конкурсі «Книга року ВВС-2017». Теми, яких торкається Катерина Калитко, особливо актуальні нині, коли світ далекий від єдності та порозуміння. Адекватність перекладу на англійську мову оповідання «Вода» зі збірки було відзначено міжнародною премією. Перспективним для подальшого дослідження художнього перекладу визнається розширення літературної бази для вивчення із залученням перекладів англійською мовою творів сучасної української літератури.

Ключові слова: художній переклад, українська мова, англійська мова, епітет, лексикографія.

Постановка проблеми. Посилення інтернаціональних контактів, розвиток технічних можливостей, зокрема поява можливостей перекладу текстів із використанням комп'ютерних технологій, сприяють дедалі більш стрімкому розвитку перекладання. Практичними та теоретичними аспектами перекладацької діяльності займається така дисципліна, як перекладознавство. У сучасному перекладознавстві виділяються два напрями досліджень, зумовлені типом і характером тексту, що перекладається, а також його призначенням: інформативний і художній переклад. У сучасному світі неможливо недооцінювати важливість інформативного перекладу. Проте художній переклад також посідає гідне місце як важливий засіб міжкультурної комунікації, а саме обмін інформацією та культурними цінностями взаємодіючих культур. Поширення художнього перекладу з мов народів світу стає обов'язковою передумовою подальшого розвитку національної культури та літератури [1]. На цьому тлі особливий інтерес становить дослідження того, як досвід, знання та якості перекладача художньої літератури впливають на результат художнього перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Переклад художньої літератури – це особливий, творчий вид перекладу, який вимагає від перекладача певних майстерності і завзятості. Проблеми оцінки якості перекладу і моделі перекладацької діяльності перекладачів художніх творів досліджували численні науковці та теоретики перекладознавства (Л. Бархударов, В. Виноградов, А. Федоров, В. Коптілов, А. Волков, О. Бойченко, О. Білоус, Д. Наливайко, М. Ігнатенко, А. Сітко, О. Жулавська, Л. Попова та інші) [1; 2; 3; 4]. Доречно навести визначення якості художнього перекладу творця сучасного українського перекладознавства В. Коптілова: «Досконалим перекладом художнього твору може вважатися лише такий переклад, який передає ідейно-образну суть першотвору через відображення його семантико-стилістичної структури» [3].

За останні десятиріччя активізується вживання власне української лексики в сучасному мовленні, дедалі більше поширюється споконвіку вживана народна мова, отже, сучасні літературні твори збагачуються власне українськими, колоритними словами [5]. Самобутні українські слова можуть додавати певного клопоту в процесі перекладу. Тому актуальним стає

дослідження труднощів процесу перекладання з української мови, зокрема, англійською мовою [6].

Мета статті – дослідити як перекладачі долають труднощі, які виникають у процесі перекладу з української мови англійською, зокрема, гендерні особливості персонажів авторського твору, на які треба зважати під час перекладу, а також лексикографічні засоби, за допомогою яких відтворюється стилістична своєрідність художнього твору. Також досліджується вплив індивідуальності перекладача на художній переклад.

Виклад основного матеріалу. Свідченням зрілості культури є наявність художніх перекладів класики та кращих творів сучасної літератури, адже, як правило, затребуваними для перекладу є класичні твори та твори, які описують сьогодення або виступають ілюстраціями певних історичних аналогій із подіями, які нині турбують суспільство. У цій статті представлений порівняльний аналіз двох перекладів оповідання Катерини Калитко «Вода» із прозової збірки «Земля Загублених, або маленькі страшні казки» з позиції сприйняття перекладачами вихідного авторського тексту, з урахуванням їхньої власної картини світу, а також життєвого та перекладацького досвіду. Збірка Катерини Калитко «Земля Загублених, або маленькі страшні казки», що вийшла у «Видавництві Старого Лева», зайняла почесне місце серед переможців премії «Книга року BBC-2017» [7–10]. Це премія, яка щорічно присуджується редакцією BBC News українською за найкращу україномовну книгу, видану минулого року. Творчість української поетеси, перекладачки, авторки поетичних збірок і прозових творів, членкині Національної спілки письменників України та Українського ПЕН Катерини Олександрівни Калитко вже не вперше відзначається почесними нагородами та відзнаками. У збірці міфологічних та гостросоціальних оповідань ледь вловимо представлено побачену в нетиповому ракурсі Україну, за змальованими красвидами неназваною темою проглядається Крим. За словами Катерини Калитко, «це книжка про інакшість як даність, про іншування як процес» [10]. Збірка не лишилась непоміченою у суспільстві та отримала переважно позитивні відгуки. І вже у 2018 році переклад англійською першого оповідання з цієї збірки побачив світ в американському Інтернет-часописі *Newfound*, видавництво якого знаходиться в Остіні, штат Техас [11]. Цей переклад Олександри Гординчук оповідання Катерини Калитко “Water” («Вода») зі збірки “The Land of All Those Lost” («Земля Загублених») 9 березня 2018 року потрапив до короткого списку *The Karylä Translation Prize 2018* у США. Премія за переклад Кярюля (Kärylä) – це міжнародна премія, що присуджується щорічно за видатний проект перекладу віршованих та художніх творів або науково-популярної літератури з будь-якої мови англійською. Присудження премії відбувається за Програмою літературного перекладу *UConn* та фінансується видавництвом *Kärylä*. Олександра Гординчук, молода українська перекладачка, яка проживає у Нью-Джерсі, США, переклала сама та у співавторстві близько 20 книжок, серед яких «Готель» Гейлі, «Мої винаходи» Тесла, романи Мері Ловсон та інші. Деякі з її перекладів мають почесні відзнаки.

У липні 2020 р. в «Тупело Квартал» (*Tupelo Quarterly*) був опублікований ще один переклад англійською мовою оповідання «Вода», який виконала Тетяна Савчинська [12]. *Tupelo Press* виявляє видатних письменників та дає їм змогу ділитися своїми думками та пристрастями з якомога більшою кількістю читачів, зокрема, *Tupelo Quarterly* досліджує різноманітність

впливів на сучасне мистецтво та культуру, публікуючи роботи нових та відомих письменників та художників різних напрямів і стилів. Незважаючи на молодий вік перекладачки, в її творчому доробку науково-популярні та художні книги, зокрема, переклад українською роману «Похований велетень» Кадзуо Ішігуро (Kazuo Ishiguro), який отримав за нього Нобелівську премію з літератури у 2017 році. Особливий інтерес викликає штучно-архаїчна мова оригіналу роману і те, як Савчинська досягла найбільш наближеного до оригіналу перекладу шляхом використання застарілої української лексики.

З вищевикладеного можна зробити попередній висновок про досвідченість та майстерність перекладачок, які працювали над твором Катерини Калитко. Незважаючи на брак в англійській мові граматичної категорії роду, тобто поділу всіх іменників за граматичним родом на основі їхніх морфологічних ознак, обидві перекладачки успішно впорались із граматичним визначенням статі головної героїні, навколо якої закручується інтрига.

Катерина Калитко представила заплутану драматично-психологічну ситуацію дівчинки-сироти Лале, яку прийомні батьки ростили та виховували як хлопця, та яка, до того ж, не була схожа на інших жителів ізольованого в горах міста-фортеці, де вода «правила за велику цінність» [9; 11]. Тільки після того, як «хлопцю» виповнилось дев'ять років, він зовсім випадково, коли друзі роздяглись, щоб викупатись в улоговині на скелі, яка після великої зливи перетворювалася на маленький став, усвідомлює себе дівчиною. Проте прийомні батьки вдають, ніби не помічають, що «я-він» перетворилося на «я-вона». Члени незвичайної родини продовжують працювати та поводитись так, ніби їх «цілком влаштовує життя без майбутнього». Коли вороги беруть в облогу фортецю, дівчина, яка не може дати собі ради і відчуває себе як «нетутешня», закохується у воєначальника-чужинця Латіфа, що бачить у ній жінку. Потаємним ходом вона приводить ворогів у місто. Латіф «зглянувся» на прохання Лале відпустити жителів міста піти із миром. Надалі Лале та Латіф збираються, не спиняючись, «йти до самого моря». На цьому оповідання «Вода» завершується, проте з іншого оповідання цієї збірки стане відомо про загибель Лале [9]. Чітке розділення щодо статі персонажа завдяки використанню авторкою форм «я-він» та «я-вона» в ідентифікації героїні оповідання дало змогу перекладачкам у процесі перекладу англійською також скористатись формами “I-he” та “I-she” і, таким чином, вирішити питання визначення статі в гендерно-нейтральній англійській мові. Адже в англійській мові рід виражають семантично завдяки співвідношенню з певним особовим займенником *he, she* або *it*, причому займенник обирається залежно від лексичного значення відповідного іменника.

Порівняємо деякі відмінності у двох перекладах, адже кожен перекладач самостійно визначає, яка частка творчих перетворень буде доречна для художнього тексту. Наприклад, вживані авторкою епітети «сироти, сила-силенна дітей» у Гординчук – “Orphans lived there, a great many children”, у Савчинської – “Orphans lived there, countless children”. Звернення прийомної матері до дитини «мій медовий синку» у перекладі Гординчук – “a sweet son of mine”, у Савчинської – “honey-sweet son”. Вираз «я й сама не дуже добре знала, що собою являю», у Гординчук виглядає як: “I didn’t know myself very well either”. Савчинська вживає такий вираз: “I, myself, wasn’t quite sure what kind of animal I was”. Надалі, стосовно точності передання термінів, використаний авторкою вираз «як шашель гризе дошку» Гординчук перекладає як “worms gnawing timbers”,

Савчинська наводить біль точний вислів “woodworm gnawing at the boards”. «Старі сувої» у Гординчук перекладені як “old parchment scrolls”, а у Савчинської “old manuscripts”. У перекладі Гординчук не знайшлося англійського перекладу для слова «обійстя» (садиба, двір у селянському господарському побуті), перекладачка виключила його з речення без втрати загального смислу. Проте, незважаючи на дрібні відмінності та неточності, які не порушують стилістичної однорідності мовлення, обидві перекладачки зберегли індивідуально-авторські компоненти тексту, зокрема незвичні словосполучення, метафори, архаїзми. Обидва переклади видаються цілком успішними, такими, що зберегли естетичну еквівалентність оригіналу, отже, заслуговують на увагу англійських читачів. Створенню перекладу, який був ушанований міжнародною відзнакою, сприяла й мова оригіналу оповідання, красива та метафорична. Катерина Калитко, авторка збірки, сама перекладає українською з балканських мов: боснійської, хорватської, сербської. Вона стверджує: «Переклад художньої літератури, ... – чудовий шлях до порозуміння. Ще мені подобається зухвалість, якою є кожен переклад – змагання з мовою, гра зі смислами, пошук і навіть небезпека помилки, яка завжди присутня» [10]. Важливими для перекладача художньої літератури вона вважає, передусім, мовне чуття щодо мов, з якої та на яку виконується переклад, розуміння контексту, допитливість, енциклопедизм, «посидючість, спостережливість, упертість», постійна самоосвіта [10]. Високі вимоги, які пред’являє до себе письменниця, позначаються на безумовній якості її текстів, що дає змогу досягти функціонально-стилістичної адекватності перекладу. Тому твори Калитко є привабливими для перекладачів. До філософсько-етичного і життєвого досвіду, накопиченого автором, перекладачі додають свій власний досвід.

Перекладачка Тетяна Савчинська, яка закінчила Дартмутський коледж у місті Ганновер, штат Нью-Гемпшир та працює військовим перекладачем при місії НАТО в Україні, з огляду на дефіцит сучасних лексикографічних ресурсів, постійно шукає, досліджує та зберігає українську мову. Тетяна Савчинська ділиться досвідом: «Перекладачеві потрібно витратити стільки ж часу та зусиль на роботу над своєю цільовою мовою перекладу (мовою, якою виконується переклад) (навіть якщо це його рідна мова), скільки і на вдосконалення вихідної мови» [13]. Савчинська зазначає, що робота з міжнародним і багатомовним матеріалом дозволяє перекладачеві поглянути на свою країну з деякою віддаленості, помічаючи те, що для інших може залишитися невидимим [13].

Відома в літературних колах Олександра Гординчук, авторка перекладу, який отримав міжнародне визнання, плідно працює над пошуком книг, які потребують перекладу. Її творча діяльність сприяє доступу читачів до високоякісної європейської художньої літератури. Зі своєї практики Олександра Гординчук з’ясувала, що інколи доцільно самій пропонувати видавництву книжку на переклад. Автори перекладів, особливо Олександра Гординчук, продемонстрували не тільки блискучі знання української та англійської мов, але й розуміння «чужої» і «своєї» культурної реальності, набутий ними досвід створення рівноцінного літературного твору. Переклад вийшов майже дослівно точним, із збереженням ідейно-естетичного змісту оповідання. Темою перспективного дослідження може бути аналіз відгуків англійських читачів щодо перекладеного оповідання “Water” зі збірки “The Land of All Those Lost”. Можна

сподіватись, що цей художній твір знайде своїх шанувальників, які оцінять нетривіальний сюжет та засоби виразності, тобто художню фактуру оповідання.

Висновки. Безумовно, як оригінал, так і переклад оповідання Катерини Калитко «Вода» (“Water”) є хоч і невеликим за обсягом, але відчутним внеском у збереження та поширення української духовної спадщини. Вшанований міжнародною відзнакою переклад твору англійською мовою сприятиме популяризації сучасної української літератури серед англійських читачів. У процесі перекладу були збережені образні лексико-стилістичні засоби оригіналу, його стилістичні особливості. Виявленими проявами впливу індивідуальності перекладача на художній переклад було використання перекладачками в одних випадках дещо ослаблених епітетів, в інших, навпаки, спостерігалось перебільшення для посилення виразності. Можна небезпідставно сподіватись, що перекладений твір стане набуток літератури-реципієнта і допоможе англійським читачам ознайомитись із сучасною українською прозою та з питаннями, які ця проза порушує.

Література:

1. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / голова ред. А. Волков. Чернівці : Золоті литаври, 2001. 634 с.
2. Білоус О.М. Засоби виразності в оригіналі та перекладі твору словесного мистецтва. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*. 2017. № 34. С. 28–35.
3. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу : навчальний посібник. Київ : Юніверс, 2003. 280 с.
4. Попова Л.И. Переводчик это и поэт, и путешественник, и гражданин (На материале творчества Татьяны Комлик). *Актуальные вопросы переводоведения и практики перевода* : междунар. сборник науч. ст. Н. Новгород : Альба, 2015. Вып. 5. С. 196–204.
5. Пилипчук М.Л., Дольник І.М. До проблеми неперекладності мовних одиниць. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах* : збірник наук праць. Київ : НАУ, 2018. Вип. 37. С. 40–46.
6. Галій Л.Г. Конструкції з присвійними займенниками в сучасній англійській та українській мовах. *Мова і культура*. 2014. Вип. 17. Т. 1 (169). С. 241–247.
7. Лютий Т. «Земля Загублених» Калитко: читання, яке зачудовує. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42024286> (дата звернення: 20.02.2021).
8. «Земля загублених» Катерини Калитко – переможець премії «Книга року BBC-2017». URL: <https://starylev.com.ua/news/zemlya-zagublenyh-kateryny-kalytko-peremozhec-premiyi-knyg-roku-vvs-2017> (дата звернення: 20.02.2021).
9. Калитко К. Земля загублених, або маленькі страшні казки. Оповідання. Львів : Видавництво Старого Лева, 2017. 224 с.
10. Грицюк Л. Інтерв’ю з перекладачем: 38. Катерина Калитко. URL: <http://levhrytsyuk.blogspot.com/2012/02/38.html> (дата звернення: 20.02.2021).
11. Kalytko K. The Land of All Those Lost. Translated from the Ukrainian by Oleksandra Gordynchuk. URL: <https://newfound.org/archives/volume-9/issue-1/translation-water/> (дата звернення: 20.02.2021).
12. Water by Kateryna Kalytko – translated by Tetiana Savchynska. Uncategorized by Kristina Marie Darling. URL: <https://www.tupeloquarterly.com/water-by-kateryna-kalytko-translated-by-tetiana-savchynska/> (дата звернення: 20.02.2021).
13. Komska Y. The Words That Don’t Kill: Interview with Tetiana Savchynska. URL: <https://lareviewofbooks.org/article/the-words-that-dont-kill-interview-with-tetiana-savchynska/> (дата звернення: 20.02.2021).

Halii L., Dolnyk I. Two translations of Kateryna Kalytko's story "Water": features of lexicographic means and individual perception

Summary. This article examines how translators overcome difficulties in translating from Ukrainian into English, in particular, the gender characteristics of the characters in the author's work, as well as the lexicographic means by which the stylistic originality of a work of fiction is reproduced. The influence of a translator's personality on literary translation is also investigated. The matter of the observation of a literary linguistic text and its reproduction in another language has long attracted the attention of translation practitioners and theorists, and various scientific views on this problem have been expressed. The literary translation is a bridge that fosters the emotional bonds between different cultures and nations. If the customer wants the literary translation to be as close as possible in quality to the original, it is a must for a translator to be significant both in the target language and the source language. Publishers and translators to aim to provide English-speaking readers with the best examples of translation of contemporary Ukrainian literature, promoting it as diverse and interesting. there is a great deal of interest

of distinguishing the most adequate and appropriate translator's strategies and tactics in the complex rendering of the specific features of literary texts. A characteristic feature of Ukrainian literature in recent times has been its depiction of reality not directly through the realistic narrative, but by means the surreal and fantastical representation of reality. An example of such literature is the book by Kateryna Kalytko considered below. Kateryna Kalytko has published book of short stories, *The Land of All Those Lost, or Creepy Little Tales*, which won the Ukrainian BBC Book of the Year competition 2017 – "for writing that raises actual problems, makes you think and expands knowledge about other cultures". The themes to which Kateryna Kalytko relates in her short stories are particularly relevant today, when the world is far from unity and understanding. One story from the collection, "Water" is represented in capable and adequate translation in English. The perspectives of further investigation on literary translation are seen as the extension of the literary basis of study with the addition of the English translations of the Ukrainian literary work.

Key words: literary translation, Ukrainian language, English language, epithet, lexicography.